

ЩОДО ПОНЯТТЯ ПРИМУСУ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЯТОРА

Соціальні та економічні реформи, що відбулися в Україні за останні двадцять років, поставили перед державою ряд надзвичайно важливих питань, вирішення яких об'єктивно буде впливати на подальше її становлення як правової та демократичної держави. Серед всього загалу таких питань, на наш погляд, найбільш актуальними є питання, пов'язані з застосуванням заходів примусу до учасників суспільних відносин.

Дослідженням примусу, примусових заходів впливу та їх застосування було і залишається предметом дослідження багатьох як вітчизняних так і зарубіжних вчених. Водночас, незважаючи на досить велику кількість наукових робіт, як показує їх аналіз, єдиного розуміння і сприйняття категорії “примус” юридична наука ще не напрацювала, що дає можливість говорити про необхідність подальшого дослідження цієї проблеми.

Поняття “примус”, “державний примус”, “правовий примус” досить широко використовується в науковій літературі. Як показує її аналіз, ці поняття використовуються в різному значенні та по-різному інтерпретуються. Ми спробуємо дослідити поняття “примус” в загальнотеоретичному значенні.

У довідковій літературі примус визначається в основному як “дія, діяльність по дієслову примушувати-змушувати”. Дієслово примушувати в свою чергу трактується як “... примусити що-небудь зробити”, “... силувати, примушувати” і т.д.

Логіко-лінгвістичний аналіз наведених визначень дає можливість говорити про те, що примус розуміється як процес впливу на індивіда з метою змусити його вчинити певні дії.

Аналіз праць вчених, що займались дослідженням примусу дає можливість виділити такі його ознаки. По-перше, примус може існувати лише у відносинах між суб'єктами, які володіють волею, і які її можуть вільно реалізовуватися. Враховуючи те, що воля - це свідомо цілеспрямованість людини на виконання тих чи інших дій, як здається, такими суб'єктами є людські істоти, тобто люди. По-друге, вплив примусу на волю підвладного можна охарактеризувати як пригнічення волі, оскільки воля підвладного по суті не контролюється, а пригнічується владним суб'єктом. По-третє, реалізація примусу здійснюється за допомогою зовнішнього впливу на підвладного. Як показує аналіз практики існування примусу, в суспільстві є декілька видів зовнішнього впливу, за допомогою якого реалізується примус. До видів зовнішнього впливу вчені відносять психічний (моральний) вплив та фізичний вплив.

Таким чином, спираючись на аналіз наукової літератури можна констатувати, що примус як соціальне явище базується на нормах, які панують у суспільстві. Він породжений конфліктом інтересів, що виникають в процесі існування суб'єктів, і які є каталізатором його виникнення. При цьому в разі його виникнення з'являється конфлікт волі примушуючого та підвладного. Метою примусу є досягнення результату, що запрограмований примушуючим.

Враховуючи зазначене, примус можна визначити як здійснення на основі, в межах і в порядку, встановленому нормами, зовнішній вплив уповноваженої нормами особи (примушуючого) на волю іншої особи (підвладного), що зумовлений наявністю конфлікту волі підвладного з припису який є в нормі, характеризується зняттям волі з метою приведення його поведінки у відповідність з приписами норми.

Филоненко, Т.М. Щодо поняття примусу як соціально-правового регулятора [Текст] / Т.М. Филоненко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. тез доповідей XV Всеукраїнської науково-практичної конференції (8–9 листопада 2012 р.). – Суми: УАБС НБУ, 2012. – 211 с.